

Miten selvitä elämässä uuden ajan Ruotsissa?

Hopes and Fears for the Future in Early Modern Sweden 1500–1800. Toim. Petri Karonen. Studica Historica 79, SKS 2009. 370 s.

■ Menneisyyden tulevaisuus ja menneisyys ovat historian rakennusaineita. Vaikka ihmiset eivät ole koskaan tienneet, mitä tulevaisuus heille tuo, heillä on aina ollut siihen kohdistuvia toiveita, suunnitelmia ja pelkoja. Ne ovat olleet viime aikoina monenkin projektin ja seminaarin kohteena, ja,

kuten tämän kokoelman johdannossa todetaan, ne ovat universaaleja teemoja, joka ovat pitäneet toimessa kaikkien aikakausien ihmisiä. Puheena olevan teoksen johdannossa Petri Karonen esittää, että nämä teemat olivat erityisen huomion kohteena uuden ajan alussa ja että niiden tutkimisen kautta voidaan päästä käsiksi myös sellaisiin kokonaisuuksiin kuin ”modernin” esiinnousu tai ”yksilöllisyyden” kehittyminen.

Epäilemättä näin onkin ja siksi käsillä oleva artikkelikokoelma sinänsä on mielenkiintoinen, vaikkei teoksen johdannossa ja artikkeleissa määrittellä tarkemmin sen enempää näitä tulevaisuuden toiveita ja pelkoja kuin modernia tai yksilöllisyyttäkään. Tulevaisuuden toiveet kirjassa ymmärretään erilaisina enemmän tai vähemmän suunnitelmallisina strategioina, jotka määrittellään miksi tahansa inhimillisen toiminnan suunnitteluksi. Kirja summaa 2000-luvun taitteen uuden ajan alun tutkimuksen historiografisia intressejä keskittyessään yhtäältä retoriikan, verkostojen ja strategioiden tutkimiseen ja toisaalta sekä arjen että eliittien historian tutkimiseen.

Kirjan toimittajaksi on nimetty Petri Karonen. Lisäksi kirjalla on toimituskunta, jonka merkitys käytännössä lieinee ollut huomattava. Toimituskuntaan kuuluvat Karosen lisäksi Jari Eilola, Marko Hakanen, Marko Lamberg ja Olli Matikainen. Kirjaan kuuluu 15 artikkelia ja johdanto sekä asiasana- ja nimihakemisto.

Kirjan ensimmäiset viisi artikkelia käsittelevät eliittien

verkostoitusstrategioita ja pyrkimyksiä esittää itsensä tiettyssä valossa retoriikan ja symbolien avulla. Mats Hallenberg erittelee artikkelissaan 1500-luvun kruunun virkamiesten kirjeiden kahta erilaista ”diskursia”. Ensimmäinen niistä oli ”toivon diskurssi”, joka tähtäsi oman aseman vakauttamiseen ja tunnollisen kruunun virkamiehen ja miehekkään sotilaan identiteetin luomiseen. Toinen oli ”kurjuuden diskurssi”, joka heijasteli virkamiesten asemaa ylempien epärealististen määräysten ja alamaisten itsepintaisen vastustuksen välissä. Näillä diskursseilla virkamiehet pysyttäytyivät kyykytysketjuissa, jossa mielistelivät ylempiään ja potkivat alempiaan. Ulla Koskinen tarkastelee artikkelissaan 1500-luvun kirjeitä kielipelinä, jolla voitiin painostaa toisia käyttäytymään ”sosiaalisten ihanteiden mukaisesti”. Anu Lahtinen esittää avioliiton solmimisen yhteydessä neuvotellut taloudelliset järjestelyt strategiana, jossa kohtasivat sekä suvun miesten ja naisten että nuorten morsiamien omat tavoitteet naisten mutta ennen kaikkea lasten tulevaisuuden turvaamiseksi. Marko Hakanen tutki klienttisuhteita akateemisen uran edistämiseksi ja Jan Samuelsson seurakunnan ja pastoraalioikeuksien merkitystä aateliston asemalle ja vallalle paikallisyhteisössä.

Retoriikalla ja suhteiden esittämisellä on jaksossa suurempi painotus kuin verkostojen luomisella tai toiminnalla retoriikan ulkopuolella. Tämä johtuu osittain retoriikantutkimuksen muodikkuudesta ”kielillisen käänteen” viimeisenä

vaiheena. Osittain se johtune myös siitä, että artikkelien kirjoittajien tutkimukset ovat olleet kehittyvissä vaiheissa kun kirjaa on kirjoitettu ja kiinnostus on siksi pikemminkin metodisissa probleemeissa kuin tulosten esittelyssä. Metodien ja tulosten erottaminen toisistaan on tietenkin keinotekoisista ja tavallaan metodinen painotus tuo jaksoon lisää tieteellistä mielenkiintoisuutta, mutta samalla se korostaa sitä, että tämä jakso kirjassa on sisäisesti hajanaisin ja myös laadullisesti epätasaisin. Vaikka kaikki jakson artikkelit käsittelevät jonkinlaisia eliittejä ja verkostoja, artikkelit eivät tunnu täydentävän toisiaan kokonaisuudeksi vaan pikemminkin esittelevän satunnaisia esimerkkejä verkostoitusstrategioiden tutkimisesta.

Toinen kirjan jakso käsittelee vastaavasti hierarkiassa alempien tai ainakin köyhempien sosiaaliryhmien selviytymisstrategioita ja keskittyä edellistä enemmän kirjoittajien tämänhetkisten tai aikaisempien tutkimusten tulosten esittelyyn. Jakson kiinnostavin artikkeli lienee Marko Lambergin tunnolliseen lähdytööhön perustuva ja sopivasti kontekstoitu artikkeli tukholmlaisten prostituoitujen toimintatavoista, joiden tekijä toteaa olleen olosuhteiden pakosta ad hoc -tyyppisiä lyhyentähtäimen selviytymissuunnitelmia. Jari Eilola kirjoittaa samaan tapaan kuin väitöskirjassaan juoruilusta ja leimaamisprosessista yhteisöllisenä toimintamuotona, joka ennen pitkää johti joidenkin yksilöiden pysyvään marginalisoimiseen. Myös Åsa Karlsson Sjögren hyödyntää

artikkelissaan väitöskirjassaan analysoimaansa tapausta avioliittoväkivallasta päätyen, kuten väitöskirjassaanakin, pitämään avioliittoa tärkeänä sukupuolten välisten valta- ja väkivaltasuhteiden säilyttäjänä uuden ajan alun yhteiskunnassa. Tämän jokseenkin synkeän näkemyksen uuden ajan alun yhteiskunnasta ja kulttuurista täydentää Kirsi Ojalan artikkeli palvelusväen mahdollisuuksista. Myös Ojalalle alempien yhteiskuntaluokkien strategiat näyttäytyvät ensisijaisesti katastrofien väistämisen strategioina, ei niinkään keinoina luoda parempaa tulevaisuutta.

Kirjan kolmas jakso on nimetty ”käytännön politiikaksi”. Pia Einosen artikkeli muistamisen merkityksestä kaupunkikulttuurista on eräs kokoelman kiinnostavimmista sekä akateemisessa mielessä että mahdollisen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta. Jaettu, yhteinen muistikuva historiasta mahdollisti artikkelin mukaan uuden poliittisen kulttuurin rakentamisen niissä kaupungeissa, missä yhteisesti jaettua historiallista muistia oli. Menneisyyttä käytettiin poliittisen retoriikan välineenä. Missä yhteisesti jaettua historiakäsitystä ei ollut, myös nykyisyyttä ja tulevaisuutta koskevien mielikuvien ja strategioiden luominen jäi jakautuneeksi. Heti seuraavassa artikkelissa Börje Harnesk palaa tarkastelemaan kontrolliyhteiskuntaa ja ”arjen vastarintaa”, jonka hän hieman 1990-lukulaisesti nostaa ”talonpoikaiston vaikutusvälineeksi” ”avoimen kapinan ja laillisen poliittisen neuvottelun” rinnalle. Ylätason politiikkaa taas edustaa Petri

Karonen valtaneuvoston toimintaa ja keskusteluja Uudenkaupungin rauhan alla tarkastelevalla artikkelillaan. Tämänkin artikkeli painottaa lopulta retoriikkaa. Karonen toteaa, että koska valtaneuvoston toimet olivat ad hoc -tyyppisiä, eikä aikaisemmista rauhanprosessien kokemuksista pyritty hyötymään, on vaikea puhua varsinaisesta rauhanaikaan palaamisen suunnittelusta. Aikakauden lopussa taas keskustelijat pitäytyivät vanhan retoriikan toistelussa mahdollisesti välttääkseen väärinkäytössiisyyksiä kun toimintaa myöhemmin tarkasteltaisiin valtiopäivillä. Sekä Einosen että Karosen artikkeleista avautuu relevantteja rinnastuksia nykyiseen maailmantilanteeseen, mutta keskusteluun näistä rinnastuksista ei ryhdytä eikä seläiseen edes viitata.

Kirjan neljännen ja viimeisen jakson avaa toinen kirjan historian tutkijalle sekä tieteellisesti että poliittisesti mielenkiintoisimmista artikkeleista, Jouko Nurmiaisen 1700-luvun Ruotsin historiankirjoitusta käsittelevä esitys. Kun nykyään muodikasta ja ainakin jossain määrin realistista on olla pessimisti, 1700-luvun historiankirjoittajat suhtautuivat tulevaisuuteen luottavaisen odottavasti: tulevaisuus toisi epäilyksittä mukanaan edullisen yhteiskuntakehityksen ja henkilökohtaisen menestyksen. Samantapaista hyödyn ja valistuksen ajan tulevaisuusoptimismia näkee Pasi Ihalainen omassa artikkelissaan kirjoittaessaan perinteisen hierarkkisen ’yhteiskuntaruumiin’ vertauskuvien vapauden ajalla saaneen rinnalleen mekanisti-

sempia ja laajemmin luonnon-tieteellisiä vertauskuvia. Tosin varovaiseksi pakotettu poliittinen filosofiakin palasi yhteiskuntaruumiin perinteisiin vertauskuviin kustaviaanisen itsevaltiuden kaudella. Osuuden päättää Charlotta Wolffin artikkeli 1700-luvun aateliston kokeamista uhista ja aateliston privilegioiden legitimiuden argumentaatiosta.

Viimeinen jakso on kirjan yhtenäisin ja sellaisena lukijalle palkitsevin. Vasta tässä kirjan osassa päästään myös tutkimaan sellaisia tulevaisuuden suunnitelmia, joissa näkyy todellista toivoa paremmasta, eikä pelkästään haipuva haave siitä, että edes huomista selvittäisiin suuremmista katastrofeista. Tämän kokoelman pohjalta on mahdotonta pohtia, miten suuresti optimististen tulevaisuudenkuvien ja tulevaisuuden pitkäjänteisen suunnittelun osuus korostuu juuri tässä jaksossa siksi, että tämä osa kirjasta keskittyy 1700-luvun hyödyn ja valistusoptimismin aikaan ja miten suuresti se johtuu jaksossa tarkastellun lähdemateriaalin luonteesta, kohteena olevista yhteiskuntaryhmistä ja näihin kohdistuvan tutkimuksen taustalla olevista perinteistä.

Oman ilmoituksensa mukaan käsillä oleva artikkelikokoelma ”fokusoii useisiin erilaisiin tapahtumiin, prosesseihin ja ilmiöihin Ruotsin valtakunnassa” (s. 10). Monipuolisuutta voi pitää kirjan rikkautena, mutta se on myös yleisesti kookomateoksien suurin heikkous. Kuusitoista artikkelia on varsin monta yhteen kirjaan. Niille on vaikea muodostaa selkeää yhteistä punaista lan-

kaa. Tätä ongelmaa korostaa se, että kirjassa on kyllä yhteinen, Ruotsin 1500–1700-lukujen historian painotuksia esittelevä johdanto, mutta ei koavaa tai johtopäätöksiä esittävää yhteistä loppulukua. Samalla 1500- ja 1600-lukujen kontrolliyhteiskunta pelkoinen ja rajoitteinen ylikorostuu. Toinen artikkelien lukumäärästä johtuva ongelma on, että yksittäiselle artikkelille annettava sivumäärä jää väistämättä vähäiseksi ja artikkelien sisäinen argumentaatio täytyy supistaa siihen mahtuvaksi. Tämä on haastava tehtävä, mutta useimmissa artikkeleissa tämä on toki onnistunut. Kirja on lopulta kiinnostava kokoelma empiirisiä esimerkkejä siitä, miten uuden ajan alun yksilöt selviytyivät virkauralla etenemisestä, paikallisista valtataisteluista, köyhyydestä, vihamielisyydestä ja väkivallasta. Ja joissain tapauksissa myös kirjojensa myyntiodotuksista tai säätyprivilegioiden vahvistamisesta Kustaa III:n lainsäädännössä.

Raisa Maria Toivo